

Необхідно створити відповідний комплексний організаційно-правовий механізм захисту прав та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин, що виникають у процесі створення та використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків та знаків для товарів і послуг. Адміністративно-правовий захист промислової власності повинен визначатися законодавчими актами, які мусять наближатися до Європейської патентної системи захисту промислової власності.

Проблеми, наведені вище, не вичерпуються прийняттям нового законодавства в сфері промислової власності. Необхідна розробка на державному рівні комплексного організаційно-правового механізму захисту прав та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин, які виникають в процесі створення та використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків та знаків для товарів і послуг. В Україні відсутній достатньо розвинений інститут юридичної відповідальності за правопорушення в сфері створення та використання об'єктів промислової власності, особливо на стадії розгляду заявок та експертизи (на стадії отримання правоохоронних документів). На законодавчому рівні відсутній механізм розгляду справ в адміністративному порядку, які виникають в процесі створення та використання промислової власності в Україні. Такий організаційно-правовий механізм повинен бути спрямований на розвиток інституту адміністративної відповідальності у сфері промислової власності та удосконалення процедури захисту прав творців інтелектуальної власності, що відбувається в адміністративному порядку, створення та розвиток організаційно-правових гарантій захисту промислової власності.

Окрему групу норм складають норми, які регулюють відносини по захисту промислової власності, причому відносини, що виникають до моменту отримання правової охорони, регулюються адміністративно-правовими засобами на підставі адміністративних норм, а ті, що виникають на стадії використання об'єктів промислової власності, регулюються, здебільшого, нормами адміністративного, цивільного, цивільно-процесуального права.

Література

1. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. — М., 1989. — С. 192.

УДК 352(477.85)(091)“1849/1918”

М. В. Никифорак
*Чернівецький національний університет
ім. Юрія Федьковича (м. Чернівці)*

ДОСВІД КРАЙОВОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БУКОВИНОЮ У СКЛАДІ АВСТРІЇ (1849–1918)

Конституція 4 березня 1849 року вилучила Буковину з управління галицької адміністрації і надала їй деяку автономію у вирішенні внутрішніх питань. Край був визнаний окремою коронною землею з титулом герцогства. Кордон Буковини і Галичини проходив по лінії: Карпатський вододільний хребет — Кути — Вижниця — Заліщики — Мельниця — р. Дністер.

Після обнародування цісарської конституції була створена комісія у складі 15 осіб, яка виробила проект крайової конституції. Затверджений цісарським патентом від 29 вересня 1850 року, він став, по суті, тимчасовим законом, що визначав статус краю. У ньому підтверджувалося, що Буковина є окремою коронною землею імперії, що її відносини з монархією регулюються державною конституцією через представництво у рейхсраті, що всі народи Буковини рівноправні і їм надаються необмежені права на розвиток своєї національності і мови, що герцогство отримує свій герб. Першим тимчасовим намісником Буковини 23 березня 1849 року призначений Едвард Бах (брат міністра О. Баха). З червня цього ж року і до березня 1853 року цю посаду займав Адальберт фон Геннігер.

8 жовтня 1850 року видане розпорядження міністерства внутрішніх справ про адміністративний устрій та політичне управління Буковини. Край поділявся на 6 повітів (Чернівецький, Кіцманський, Вижницький, Радівецький, Кимполунгський і Сучавський).

Тимчасове управління тривало аж до розпорядження міністерства внутрішніх справ, юстиції і фінансів від 19 січня 1853 року. На підставі цісарського патенту від 14 вересня 1852 року воно регламентувало політичне управління коронними землями. Крупні коронні землі отримали статус намісництва і

очолювались намісниками (штатгальтерами). У менших коронних землях, у тому числі й на Буковині, вводилась посада крайового президента.

Штатгальтерств було утворено 12: Нижня Австрія (Відень), Верхня Австрія (Лінц), Тіроль (Інсбрук), Штирія (Грац), Герц і Градіска (Трієст), Далмація (Зара), Хорватія (Загреб), Богемія (Прага), Моравія (Брюнн), Галичина (Львів), Банат і Сербська Воєводина (Темесвар), Трансильванія (Германштадт).

Посади крайових президентів вводилися в Каринтії (Клагенфурт), Сілезії (Троппау), Зальцбурзі (Зальцбург), Західній Галичині (Краків), Форарльберзі (Брегенц) і Буковині (Чернівці). Крайовий президент мав таку ж владу, як і намісник, і знаходився у прямій залежності від центральних органів управління.

6 березня 1853 року за цісарським розпорядженням Буковина отримала першого крайового президента — Франца фон Шміка (правда, до 23 травня 1854 року він виконував свої функції тимчасово). До 1918 року президентами краю були: Франц фон Шмік, Карл Роткірх Пантен, Венцель фон Мартіна, Рудольф Амадей, Франц Мірбах фон Рейнфельд, Фелікс фон Піно-Фріденталь, Ієронім фон Алезані, Антон Паце, Франц фон Кравс, Леопольд Гоес, Фрідріх Бургіньон фон Баумберг, Конрад Гогенлоє-Шиллінгсфюрст, Октавіан Регнер фон Бляйлебен, Рудольф Меран, Йозеф Ецдорф.

Президент краю підпорядковувався безпосередньо віденському урядові. До його компетенції належало політичне управління, поліція, релігійні справи, культура, освіта, торгівля і ремесла, забезпечення правопорядку. На посаду крайового президента призначалися люди різного соціального стану, різної підготовленості, з різними політичними орієнтаціями і, винятково, з інших коронних земель імперії.

Навряд чи посада президента Буковини розглядалась в Австрії як блискача кар'єра, проте вона була досить складною політичною школою. Газета "Буковина" з цього приводу писала: "Треба визнати, що справді буковинська президентура не є становиском легким, коли бажає ся удержати контакт з напрямом політики центрального правительства і zarazом узгляднюючи справедливі вимоги крайових сторонництв і народностей" [1]. Для одних ця посада стала трампліном для дальшого росту (Гоес, наприклад, став намісником у Трієсті, Бляйлебен — намісником у Моравії, Меран — намісником у Тіролі і Форарльберзі, Гогенлоє у 1906 році очолив віденський уряд). Інших вона привела до завершення політичної кар'єри і виходу у відставку. Так, через конфлікт із румунським бароном, крайовим маршалком Мустацою у 1892 році був звільнений крайовий президент Паце. Через 10 років подібна доля спіткала і крайового президента Ф. Бургіньона через конфлікт з українським депутатом рейхсрату і буковинського сейму Миколою Васильком.

Повне відділення Буковини від Галичини відбулось внаслідок виходу указу міністерства внутрішніх справ від 30 квітня 1854 року, виданого на основі декрету від 16 квітня 1854 року. За цим указом 29 травня 1854 року розпочав свою діяльність вищий адміністративний орган Буковини — Крайове управління.

9 грудня 1862 року цісарським декретом затверджений герб Буковини — зображення голови бика на синьо-червоному фоні між трьома золотими зорями.

Після створення дуалістичної монархії і прийняття Конституції 1867 року 19 травня 1868 року видано указ про зміни в організації земельних органів управління. Всі коронні землі мали ділитися на повіти (кожен новий повіт мав об'єднати два чи більше попередніх). У відповідності з цим 8 липня 1868 року крайовий уряд ухвалив поділити Буковину на 8 політичних повітів: Чернівецький, Кіцманський, Вижицький, Сторожинецький, Радівецький, Сучавський, Кимполунгський, Серетський. Вони почали функціонувати з 31 липня 1868 року.

У середньому 1890 року на один адміністративний повіт Буковини припадало 42 громади, 1305 кв. км території і 73881 особа населення. Аналогічні середні показники для всієї Ціслеїтанії (237 неміських адміністративних повітів) виглядали так: число громад — 69, територія — 917 кв. км, чисельність населення — 54739 осіб [2]. Пізніше відновлено Гура-Гуморський повіт, у 1903 році — Вашківський, а у 1905 — Заставнівський.

Крайовому управлінню підпорядковувалися всі місцеві адміністративні органи: Чернівецький магістрат, повітові управи (з 1869 року — управління), Чернівецька дирекція поліції, прикордонно-поліцейські комісаріати, митниці, поштово-телеграфне відомство.

Крайове управління очолювалося президією. Сюди надходили практично всі справи політичного характеру, справи, що стосувалися виборів, друку, цензури, політичного нагляду. До складу президії входили чиновники V-VI рангів (переважно радники двора та земельного уряду). Президія мала свій робочий орган — президіальне бюро.

Управління ділилося на департаменти. Перші з них появились в 1858 р. У 1861 р. їх налічувалося 4, у 1873 — 7, у 1912 — 11. До відання першого департаменту належали військові справи, другого — справи православної церкви, третього — католицька церква, четвертого — громадські справи та університет,

п'ятого — промисловість, шостого — соціальне забезпечення, сьомого — санітарні справи, восьмого — ветеринарія, дев'ятого — лісове господарство, десятого — будівництво, одинадцятого — статистика.

Функції та компетенція департаментів встановлювались президентом. Номінально президент особисто очолював фінансову дирекцію, крайову шкільну раду, управління майном православного релігійного фонду, але практичне керівництво ними здійснювали інші чиновники. Так, на чолі фінансової дирекції стояв фінансовий директор, якому підпорядковувались два фінансові радники, два фінансові секретарі та численні службовці. Фінансовій дирекції підпорядковувались податкові відомства. Для прямого оподаткування були введені податкові округи, які ділились на податкові дільниці. Особливі округи створювались для непрямого оподаткування.

Органом оподаткування була крайова податкова комісія з 11 службовців. 8 податкових референтів діяло при повітових управліннях. Загалом до податкової крайової служби прямого оподаткування в 90-і роки XIX ст. входило 74 чиновники.

Уся ця розгалужена система діяла злагоджено та ефективно. Навіть у воєнному 1915 році до відступу австрійських військ з Буковини вона примудрилася забезпечити збір податків майже за цілий рік.

На Буковину припадало 1,08% від загальної суми податків, стягнених у Ціслейтанії. На душу населення припадало 1,36 гульденів прямих податків (для порівняння скажемо, що в середньому по Ціслейтанії цей показник складав 4,85 гульденів, у Галичині — 1,96 гульденів, у Верхній Австрії — 6,13, у Нижній Австрії — 13, 61). Однак і така сума була занадто високою, враховуючи рівень соціально-економічного розвитку краю.

Несплата податків тягла за собою примусове стягнення недоїмок. Австрійські податкові закони передбачали 3 види екзекуцій: військову екзекуцію; продаж на аукціоні рухомого майна боржників і конфіскацію грошей; продаж з молотка нерухомого майна боржників.

У віданні крайового управління знаходився крайовий фонд Буковини, створений 1854 року з метою нагромадження коштів для потреб краю. Основним джерелом надходжень до крайового фонду були добавки до прямих податків, обсяг яких встановлювався щорічно. 1861 року крайовий фонд переданий у відання крайового виділу [3].

Важливу роль в організації шкільництва на Буковині відіграла крайова шкільна рада. Цій раді підпорядковувались повітові шкільні ради. Вони очолювались керівниками повітових адміністрацій. У Чернівецькому міському повіті шкільна рада очолювалась, як правило, бургомістром, а у Чернівецькому сільському — ця функція нерідко покладалась на когось із членів крайового уряду. Крайовій шкільній раді підлягали всі навчальні заклади, що знаходились під контролем повітових шкільних рад, педагогічні та інші училища.

До відання крайового управління входили питання, які стосувались утримання кордонів Буковини, підготовки і проведення рекрутських наборів, дислокації та розквартирування військ, їх постачання.

Загалом 1894 року на Буковині налічувалось 1 034 державні чиновники. На утримання апарату крайового та повітових управлінь витрачались досить значні суми.

Діяльність чиновників і службовців чітко регламентувалася як центральними, так і місцевими інструкціями. Вже на початку своєї діяльності буковинський сейм прийняв “*Dienstpragmatik für die Landesbeamten und Diener*”.

Серед урядників, особливо вищих, переважали німці. Цим забезпечувався німецький характер адміністрації, політичне домінування німецького елемента в краї взагалі.

Найгірше у сфері управління було представлене українське населення краю. Так, наприкінці 1894 року на Буковині було 124 політичні урядники (серед них українців — 6), 180 судових (українців — 26), 200 урядників фінансового відомства і релігійного фонду (українців — 5). У Чернівецькому магістраті було 48 урядників (українців — 6). У цілому 1894 року з 1037 службовців Буковини (без залізничників) українців було лише 77. В основному це дрібні урядовці переважно фінансового, судового та поштового відомств. Взагалі українська інтелігенція Буковини була малочисельною. Всі її групи разом напередодні Першої світової війни не перевищували 1 100 осіб (0,36% всього населення краю) [4].

Така ж картина спостерігалася й на рівні представництва українців у центральних органах управління Австрії. Так, на 1 січня 1914 року із 259 службовців міністерства внутрішніх справ українцями були 3, зі 152 службовців міністерства культів та освіти — 4, із 614 службовців військового міністерства — 2, із 197 службовців міністерства юстиції, верховного суду і генеральної прокуратури — 13, із 295 службовців міністерства фінансів — 1, із 763 службовців міністерства громадських робіт — 2. Загалом 25 із 6 203¹. Із українців вийшов тільки один міністр: у 1917–1918 роках посаду міністра народного здоров'я займав Іван Горбачевський [5].

З 28 жовтня по 3 листопада 1918 року Австро-Угорщина розпалася на окремі самостійні держави. 6 листопада 1918 року Й. Ецдорф офіційно передав владу до рук представників українського та румунського населення Буковини.

Так завершилась історія австрійської адміністрації краю.

Примітки

¹ Не набагато більше було в центральних органах управління Австрії і румунів — 28. (Див.: Megner K. Beamte. Wirtschafts — und sozialgeschichtliche Aspekte der K. K. Beamtentums. — Wien, 1986. — S. 255.

Література

1. Буковина. — 1897. — 3 грудня.
2. Местное управление и местные повинности в Австрии. — Петербург: Типограф. кн. В. И. Мещерского, 1901. — Том 1. — С. 19.
3. Державний архів Чернівецької області, ф. 3, оп. 1, т. 1, а. II.
4. Нариси з історії Північної Буковини. — К.: Наукова думка, 1980. — С. 149.
5. Die Habsburger Monarchie 1848–1918. Bd. III. Die Völker des Reiches. I Teilband. — Wien, 1980. — S. 571–572.

УДК 351.82

Т. М. Кравцова
канд. екон. наук

ПРАВОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема державного регулювання підприємницької діяльності як самостійного адміністративно-правового інституту потребує дослідження його правової природи, головних функцій, правових форм, визначення місця державного регулювання у структурі адміністративного процесу. Такий об'єм дослідження зумовлюється тим, що державне регулювання відіграє дуже важливу роль в функціонуванні господарського правопорядку в Україні, спрямованого на забезпечення фундаментальних суспільних благ, таких як законність, право власності, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища тощо. Все це диктує необхідність організації державного регулювання економіки такого рівня, який би відповідав якісно новим явищам, структурним зрушенням у народному господарстві України, розвитку його у напрямі переходу до ринково регульованої економіки, цивілізованих ринкових відносин.

Відповідно до “Концепції переходу Української РСР до ринкової економіки” [1], яку у листопаді 1990 р. схвалила Верховна Рада України, метою державного регулювання економіки є досягнення ефективного, поступального та стабільного економічного, соціального, наукового і культурного розвитку України. Ця мета реалізується у наступних функціях державного регулювання економіки, визначених у Концепції: формування системи економічних інститутів державного управління; розробку і погодження стратегії економічної, соціальної та науково-технічної політики; укріплення умов функціонування ринку, активізацію ринкових відносин, пом'якшення впливу кризових явищ шляхом використання прав та можливостей, які уряд має у своєму розпорядженні, включаючи матеріально-технічні та фінансові ресурси; регулювання пропозиції та попиту на товари шляхом дотування їх споживання; перерозподіл доходів населення і суб'єктів господарювання, спрямований на пом'якшення соціальної нерівності; стимулювання виробництва, які створюються на базі нових технологій, розвиток експортного виробництва, економічний захист стратегічно важливих виробництв; розробку і реалізацію шляхом бюджетного фінансування регіональної політики; розробку і реалізацію системи соціального захисту населення; вироблення та забезпечення дотримання вимог по охороні навколишнього середовища та його відтворення. Отже, відповідно до цієї Концепції змістом державного регулювання в сфері підприємницької діяльності є діяльність по реалізації функцій держави щодо забезпечення господарського порядку, здійснювана у встановлених правових формах і відповідних методах.

Завдання і функції державного регулювання реалізуються в конкретних діях органів і посадових осіб, що здійснюють вплив на суб'єктів господарювання. Ці дії знаходять зовнішнє вираження у певних формах регуляторної діяльності держави, які визначені законодавством України.